

FREDERİCK BARBAROSSA'NIN HAÇLI SEFERİ İLE MİRYOKEFALON SAVAŞ GÜZERGÂHI İLİŞKİSİ VE MİRYOKEFALON SAVAŞ YERİ TZİPRITZE

**Behset KARACA¹
Kadir KARACAN²**

ÖZET

Frederick Barbarossa'nın seferini anlatan kroniklerde Miryokefalón Savaşı'nın yapıldığı vadi olarak düşündüğümüz yere bir atıf (Bizans imparatoru Manuelin Türkler tarafından ağır yenilgiye uğratıldığı geçit) yapılmaktadır. Bu çalışmada, kaynaklarda belirtilen ve Philedelphia (Alaşehir) ile Philamelium (Akşehir) yolculuğu sırasında geçilen ve uğranılan yerler harita üzerinde işaretlenmiş ve kaba bir güzergâh belirlenmiştir. Sonra bu güzergâh, kaynaklarda geçen ifadeler, o dönemde kullanılan yol rotaları ile coğrafi ve fiziki şartlar da dikkate alınarak belirtilen yolun Alaşehir ile Akşehir arası gün be gün işlenmiştir. Yine elde edilen bilgiler kritik edilip değerlendirilerek kaynaklarda atıf yapılan yer ile Alman Haçlı ordusunun 2 Mayıs 3 Mayıs'a bağlayan gece kamp yaptığı yerin neresi olması gerektiği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bunun sonucunda da Manuel'in Miryokefalón Savaş güzergâhı ile Barbarossa'nın sefer güzergâhının örtüşdüğü görülmüştür. Bu da bize Miryokefalón Savaşı'nın yerini tespit edip tahmin etmede önemli katkı sağlamıştır. Buna dayanarak 2-3 Mayıs gecesi kamp yapılan yerin metruk Miryokefalón istihkâmı olduğu (Taşevi ile Aşağı Kaşıkara arasında tapu kayıtlarında Örenler, Kale civarı, Küçük kale olarak belirtilen mevki) ve buradan 8-10 km uzaklıkta bulunan Kemikli Çukur'unun da savaş yeri olan Tzipritze geçidi olması gerektiği ihtimali ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Barbarossa, III. Haçlı Seferi, Miryokefalón Savaşı, Kumdanlı, Kemikli Çukuru

THE CRUSADE OF FREDERICK BARBAROSSA AND ITS RELATION WITH MİRYOKEFALON

¹ Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, behsetkaraca@sdu.edu.tr

² Makine Mühendisi ve Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, kkaracanr@hotmail.com, (Sorumlu Yazar)

WAR ROUTE AND TZIPRITZE, THE PLACE OF MIRYOKEFALON WAR

ABSTRACT

In the chronicles that explained Frederick Barbarossa's military campaign, a reference to the place we think of as the valley of the Battle of Miryokefalon (the passage that the Byzantine emperor Manuel was heavily defeated by the Turks) was made. In this study, the places that were mentioned in the sources and passed and stopped by during the travels of Philadelphia (Alaşehir) and Philamelium (Akşehir) were marked on the map and a rough route was determined. Then this route, the expressions used in the sources, the routes used in that period and the road that was pointed out by taking into account the geographical and physical conditions between Alaşehir and Akşehir had been processed day by day. Also the informations we had was evaluated and so the place where the German Crusader army camped at night on 3 May was tried to determine.

As a result, it was observed that the Manuel's Miryokefalon Battle route and Barbarossa's campaign route coincided. This helped us to locate the battle of the Miryokefalon. On this basis, the place where the camp was made on the night of 3 May is revealed as the abandoned fortress of Miryokefalon and also revealed the possibility that Kemikli Çukuru which was 8-10 km away from this fortress was Tzipritze gateway.

Keywords: *Barbarossa, Third Crusade, The Battle of Miryokefalon, Kumdanlı, Kemikli Çukuru.*

1.GİRİŞ

III. Haçlı Seferi, 1187 yılında Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü Haçlılardan geri alması neticesinde Avrupa devletlerinin Kudüs'ü geri almak için 1189 yılında başlattıkları bir Haçlı seferidir. Bu seferde Fransızlar Cenova'dan gemilerle Sicilya'dan geçerek, İngilizler Marsilya'dan yine gemilerle Sicilya üzerinden Girit ve Kıbrıs'a uğrayarak Akka'ya çıkarlar. Almanlar ise Frederick Barbarossa yönetiminde kara yoluyla Almanya'dan yola çıkar ve 1190 yılında Anadolu'ya gelirler. Çanakkale boğazından gemilerle geçerek Balıkesir - Akhisar - Alaşehir - Denizli-Uluborlu Ovası - Sultan Dağlarını kuzeye doğru aşarak - Akşehir - Konya saiki ile ilerleyip sonrasında Silifke çayına gelirler. Burada Barbarossa çayda boğularak ölür. Ordu Çukurova yoluyla Akdeniz sahilinden Akka'ya ulaşır. Barbarossa'nın bu seferinin bizi ilgilendiren kısmı Alaşehir ile Akşehir arasındaki güzergâhtır. Miryokefalon Savaşı ise batı Hristiyan dünyasının Anadolu'daki son temsilcisi olan Bizans İmparatorluğu ile Anadolu Selçuklu Devleti arasında 1176 yılında meydana gelen ve Anadolu'nun Türk yurdu olmasını sağlayan en önemli savaşlardan birisidir. Denizli-Konya hattı üzerinde cereyan ettiği kabul

edilen savaş mağlup olan Bizans İmparatoru Manuel'in Anadolu Selçuklu sultanı II. Kılıç Arslan'ın anlaşma teklifi ve şartlarını kabul etmesi ile son bulmuştur. Fakat doğrudan Miryokefalon Savaşı ile ilgili mahdut olan kaynaklardaki bilgilerden hala Miryokefalon Savaşı'nın yapıldığı yerle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar arasında bir fikir birliği sağlanamamıştır. Sağlanması da zor görülmektedir. Son olarak 8-9 Mayıs 2017'de Türk Tarih Kurumu tarafından "*Miryokefalon Savaşı'nın Yeri Çalıştayı*" adı ile bir çalışma yürütülmüş konuyla ilgili çok sayıda katılımcı tarafından bildiriler sunulmuş ve sonunda da bir değerlendirme toplantısı yapılmıştır. Bu değerlendirme toplantısı sonucunda savaşın yaşandığı öne sürülen yerlerde kazı ve yüzey araştırmalarının devam ettirilmesi, coğrafya ve arkeoloji başta olmak üzere disiplinler arası işbirliğinin artırılması, savaş konu edinen ana kaynakların bir araya getirilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Bu minval üzere Miryokefalon Savaşı güzergâhının ve yerinin tespit edilmesinde en önemli delil olarak gördüğümüz W. Tomaschek tarafından dile getirilen ve Ramsay tarafından benimsenerek daha önce kendisinin savaş yeri olarak kabul ettiği Denizli-Düzbel tezinden vazgeçmesine neden olan Frederick Barbarossa'nın seferini anlatan kroniklerdeki atıftır (Ramsay, 1906: 238). Bu atıf Manuel'in Türkler karşısında ağır yenilgiye uğradığı geçitle ilgilidir (Loud, 2010: 157). Bu nedendir ki Miryokefalon Savaş yerinin Kumdanlı vadisi olduğu başta Osman Turan olmak üzere öncül Türk akademisyenler tarafından da kabul edilmiş ve benimsenmiştir. Biz yukarıda belirtilen husus da dâhil olmak üzere birçok delil ve sebepten dolayı 19-20 Haziran 2014 tarihinde Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi'nde "*Isparta Bölgesinin Tarihi Coğrafyası ve Myriokephalon Savaşı Sempozyumu*" adıyla düzenlenen sempozyumda savaşın en yoğun olarak yaşandığı yerin Kumdanlı vadisinde bulunan 1/25000 ölçekli Afyon-L25-b3 pafta numaralı topografik haritada gösterilen *Kemikli Çukur* mevkiinde olması gerektiğini bir bildiri sunarak belirtmiş idik (Karaca ve Karacan, 2014: 149-171). Daha sonra 8-9 Mayıs 2017 tarihinde Türk Tarih Kurumu'nda düzenlenen "*Miryokefalon Savaşı'nın Yeri Çalıştayı*"nda yukarıda bahsedilen delilin savaşın Kumdanlı vadisinde yapıldığını gösteren en önemli delillerden birisi olduğunu ifade etmiş ve bununla ilgili bir bildiri sunmuştuk. Bu çalışmada ise Barbarossa'nın seferini anlatan kroniklerdeki bilgilerden yola çıkarak bu seferin Alâşehir ile 2 Mayıs 3 Mayıs bağlayan gece kamp yaptığı yer arasındaki güzergâhı ve kamp yerini belirlemeye çalıştık. Bunun sonucunda da Manuel'in Miryokefalon

Savaş güzergâhıyla Barborossa'nın sefer güzergâhının örtüşdüğünü gördük. Bu da bize Miryokefalon Savaşı'nın yerini tespit etmede önemli katkı sağladı. Buna dayanarak 8 km uzaklıkta olan Kemikli Çukur'unun savaş yeri olması ihtimalini ortaya koyduk.

2.FREDERİK BARBOROSSA SEFERİ

Frederick Barbarossa'nın Anadolu içerisindeki seferiyle ilgili bölümler "*Historia de Expeditione Friderici Imperatoris*" ile "*Historia Peregrinorum*" adlı eserlerde yer almaktadır. Ansberk tarafından 1200'lerin sonlarına doğru yazılmış olan "*Historia de Expeditione Friderici Imperatoris*" G.A. Loud tarafından "*The Crusade of Frederick Barbarossa, The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*" adıyla İngilizceye çevrilmiştir. Ayrıca G.A. Loud'un İngilizce tercümesinde Barbarossa'nın bu seferiyle ilgili bilgilerin yer aldığı *Historia Peregrinorum* ile de karşılaştırma yapılmış dolayısıyla *Historia Peregrinorum*'da yer alan ifadeler de yer verilmiştir.

Bu eser içerisinde bulunan ve İngilizce çevirisinde "The Crusade of Frederick Barbarossa" başlığıyla yer alan günlüklerin sefere bizzat katılan Tageno'ya ait olduğu belirtilmektedir (Loud, 2010: 3). Aynı şekilde "The Cronicle of Magnus of Reichersberg" başlığıyla yer alan kroniklerin 1195 tarihinden önce, Magnus tarafından bir kopyası alınarak geri gönderilen Tageno günlükleri esas alınarak oluşturulduğu kanaati hâkimdir (Loud, 2010: 4). Yine Alaşehir ile Akşehir arasındaki seferle ilgili bilgiler veren "A Letter Concerning the Death of the Emperor Frederick" başlığıyla yer alan mektubun sefere katılan ve 1186-1190 yılları arasında Würzburg bishop'u olan Gottfried tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir (Loud, 2010: 5).

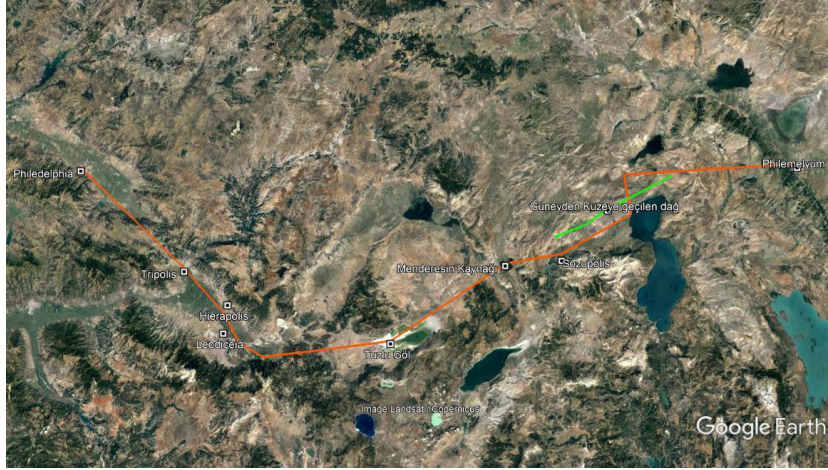
Çalışma yöntemi olarak öncelikle kaynaklarda belirtilen ve Philedelphia (Alaşehir) ile Philamelium (Akşehir) yolculuğu sırasında geçilen ve uğranılan yerleri harita üzerinde işaretleyip bu yerleri birbirine bağlayarak kaba bir güzergâh belirleyeceğiz. Sonra bu yolu yine kaynaklarda geçen ifadeler, o dönemlerde kullanılan yol güzergâhları ile coğrafi ve fiziki şartları da dikkate alarak belirtilen güzergâhın Alaşehir ile Akşehir arasını gün be gün işleyerek kritik edip değerlendirerek kaynaklarda atıf yapılan yerin (Manuel'in ağır yenilgiye uğradı geçit) neresi olması gerektiğini tespit etmeye çalışacağız.

Philedelphia'dan yola çıkan haçlı ordusu güzergâhı kaynakta geçen adlarıyla, sıraya göre Tripolis, Hierapolis, Leodiceia, bitter (acı, tuzlu) göl, Meander'in Kaynağı, Sozopolis yolu, güneyden kuzeye doğru geçilen yüksek dağ geçidi, Philamelium ve İkonidir (Harita 1).

Şimdi kaynakta adları sayılan yerlerin günümüzde nerelere tekabül ettiğini belirlemeye çalışalım. Cramer Philedelphia'nın Alaşehir olarak adlandırıldığını, Hristiyanlığın bazı kalıntılarını ve ayrıca antik dönemin birkaç anıtını muhafaza ettiğini belirtmektedir (Cramer, 1832: c.2, 457). Halen Alaşehir'in Toptepe mevkiinde ayakta duran bir kilise bulunmaktadır. Barrington Atlas'ta da Philedelphia kenti Alaşehir ile eşleştirilmektedir (Talbert, 2000: 851). Tripolis, Yenicekent'in hemen güney doğusunda olup halen ören yeri mevcuttur, tarafımızdan yeri görülmüştür. Tripolis ve yeriyile ilgili Cramer eserinde şunları aktarmaktadır. "Tripolis yol güzergâhları listelerinde Sardes'den (Sart) Philadelphia (Alaşehir) saiki ile Laodicea'ya (Denizli) giden yol üzerinde yer almaktadır (Itin. Anton. p.336, Cf. Tab. Pent.). Tripolis ismi Roma tarihçisi Piliny (M.S. 23-79) öncesindeki yazarlar tarafından zikredilmemiştir. Pliny Tripolis'le ilgili olarak "Tripolitani iidem et Antoniopolitae Maendro alluuntur- Menderes'in akış çizgisindeki Antoniopolis ile Tripolis aynıdır. Bu nedenle Tripolis'in bir isminin de Antoniopolis olduğu not edilmiştir. Pliny sonrası Romalı coğrafyacı Ptolemy ve Bizanslı coğrafyacı Hierocles'in eserleri ile kilise kayıtlarında bu yer Tripolis olarak zikredilmektedir." (Cramer, 1832: c.1, 469). Tripolis, Barrinton Atlasta Yenicekent ile eşleştirilmiştir (Talbert, 2000: 1005).

Barrinton Atlasta Pamukkale ile eşleştirilen Hierapolis, Pamukkale'dedir ve müze olarak gezilebilmektedir (Talbert, 2000: 999). Leodiceia, Denizli Eskihisar mevkiinde olup halen kazılar devam etmektedir ve müze olarak gezilebilmektedir (Talbert, 2000: 1001). Güzergâhta adı geçen tuzlu göl, tarihi kaynaklarda adı Sanaos olarak geçen Acı Göl'dür (Talbert, 2000: 1004). Menderesin kaynağının bulunduğu kamp alanı, antik kaynaklarda Aulutrena gölü olarak bildirilen Eldere Gölü'nün doğu sahilinde yer alan Gölbaşı olarak da bilinen Eldere'dir (Talbert, 2000: 998). Sozopolis ise kalesi de bulunan Uluborlu'nun eski yerleşim yeridir (Talbert, 2000: 997). Philamelium Akşehir, İkonía ise aynı adı taşımaya devam eden Konya'dır (Talbert, 2000: 963).

Harita 1. Haçlı Ordusunun (Barbarossa) Alaşehir - Akşehir Yolculuğunun Kaba Güzergâhi

Frederick Barbarossa'nın liderlik ettiği Haçlı ordusu 22 Nisan Pazar günü sabahı kamp yaptığı Alaşehir'den (Philedelphia) ayrılır. Bizans vatandaşı olan Philedelphia halkı Haçlı ordusunu arkadan taciz etse de herhangi bir zarar veremezler (Loud, 2010: 98-99). 22 Nisan Pazar günü Alaşehir ovası boyunca güneye yakın güneydoğu yönünde seyahat eden Haçlı ordusu muhtemelen 22 Nisan Pazar günü gece Sarıgöl civarında konaklamış olmalıdır. 23 Nisan Pazartesi günü hareket eden Haçlı ordusunun öncü birliklerine Türkler tarafından saldırılar olur. Haçlı ordusu Türklerin saldırılarının akabinde zorlu dağlardan geçer (Loud, 2010: 99). 23 Nisan Pazartesi gece Yenicekent (Tripolis) öncesinde muhtemelen Derbent civarında geceleyen Haçlı ordusu 24 Nisan Salı günü Tripoli'ye gelir. 24 Nisan Salı gece Yenicekent ile Pamukkale arasında Akköy civarında geceleyen Haçlı ordusu 25 Nisan Çarşamba günü Pamukkale önlerinden geçerek Menderes Nehri'nin güneyine geçer ve verimli bir ova içerisinde ilerleyerek Türk bölgesine girer. Burada pazarı da olan çok uygun bir kamp yeri bulurlar. 25 Nisan Çarşamba gecesini, 26 Nisan Perşembe günü ve gecesini de bu kamp alanında geçirirler. Bu kamp alanının pazarını oluşturan kasaba yüksek bir dağın eteğindedir (Loud, 2010: 99).

Kamp yapılan yerin ve yakınında bulunan kasabanın neresi olması gerektiği ile ilgili Cramer'in bu bölge ile ilgili aktardıklarını da dikkate

alır isek; "Laodicea ve Lycus'a dönelim ve güney doğuya doğru ilerleyelim. Meander'e Hierapolis tepelerinin etrafını dolaşp güneye doğru yöneldiğinde yeniden rastlıyoruz. Burada Meander'in soldaki yatağından az bir mesafede bulunan Antik bir kent olan Colasae'yi buluyoruz. Herodotus Colasae ile ilgili olarak; Xerxes'in Cappadocia'dan Sardes'e yapmış olduğu uzun seferde Colassae'den geçtiğini ve buranın büyük ve gelişmiş bir yer olduğundan bahseder (VII. 30). Xenophon genç Cyrus'un Babylon'a yapmış olduğu seferde burada mola verdiğini ve buranın kalabalık ve zengin bir şehir olduğunu bildirir (Anab. I.2.). Strabo Colassae'yi Phrygia'nın küçük kasabalarından biri olarak görmekte birlikte yün ticaretinden büyük gelir sağlayan Laodicae'ye bağılı ve ona yakın bir yerde olduğundan bahseder (XII. P.578). Nero döneminde bu şehir tahrip edilmiş ve neredeyse yok olma noktasına gelmiş ve büyüklüğünden eser kalmamıştır. Bizans döneminde ise tamamen harabe haline gelmiş ve yakınında bir yerde Chonae adlı yeni bir modern kasaba inşa edilmiştir. Bu yer daha çok Nicetas'ın anlatımlarıyla bilinir hale gelmiştir. Çünkü o burada doğmuştur ve aynı zamanda Chonae'li Nicetas olarak bilinmektedir. O bize buranın büyük bir kasaba olduğunu ve başmelek Michael adına ithaf edilen görkemli bir kilisesinin olduğunu ve daha sonra bu kilisenin Türkler tarafından yakıldığını bildirir (p.115,D. p. 256, B.)." (Cramer, 1832: c.2, 43-45) Haçlı ordusunun kamp alanı olarak kullandığı yer antik kaynaklarda Cadmos dağı olarak geçen Honaz dağı'nın kuzey etekleri olup kamp alanı yakınında bulunan kasaba da antik dönemlerde Colossai, Bizans döneminde Honai olarak bilinen şimdiki Honaz yakınlarında olmalıdır. Alaşehir'deki muhtemel kamp yapılan yerin coğrafi konumu 38°21'30.40" Kuzey enlem, 28°31'43.97" Doğu boylamdır. Honaz yakınında muhtemel kamp alanının coğrafi konumu ise 37°47'25" kuzey enlem, 29° 15'34.11" doğu boylamdır. Belirtilen iki kamp arasındaki coğrafi mesafe (kuş ucumu) 91 kilometre, yürüyüş yolu mesafesi ise yaklaşık 98 kilometredir. Haçlı ordusu bu mesafeyi, 4 günlük yürüyüş yaparak kat etmiştir. Ordunun ortalama yürüyüş mesafesi yaklaşık 24,5 kilometredir. Alman haçlı ordusunun 22 Nisan Pazar günü 26 kilometre, 23 Nisan Pazartesi günü 18 kilometre, 24 Nisan Salı günü 26 kilometre, 25 Nisan Çarşamba günü ise 28 kilometre civarlarında yol aldığı tahmin edilmektedir (Harita 2).

Harita 2. Haçlı Ordusunun (Barbarossa) 22-25 Nisanda 4 Günlük Yürüyüşü

26 Nisan Perşembe gününü istirahat ve erzak temini ile geçiren Haçlı ordusu, 27 Nisan Cuma günü Honaz yakınındaki kamp alanından hareket eder. İssız bir Türk bölgesinin içinden geçen ordu Acı Göl'ün batısında yer alan ve seferden 40 yıl sonra inşa edilen Çardak Han'ın bulunduğu, o zamanlar yörük (göçebe) hayatı süren Çardak Yörükleri'nin yaşadığı yere gelir (Loud, 2010: 100,157; Ertuğrul, 1993: c.8, 225). Çardak Han'ın coğrafi konumu 37°49'31.73" kuzey enlem, 29°40'17.15" doğu boylamdır. Honaz kamp alanı ile Çardak Han arasındaki coğrafi mesafe 38 kilometre olup, yürüyüş yolu mesafesi ise yaklaşık 39 kilometredir. 27 Nisan Cuma günü ortalamanın üzerinde yol kat eden Haçlı ordusunun bu

durumu kaynaklarda da şöyle izah edilmektedir. Su eksikliği ve otlatma azlığı yüzünden ve günlük yürüyüşün normalden çok daha uzun olması sebebiyle atlar arasında korkunç kayıplar yaşadık (Loud, 2010: 169). 27 Nisan Cuma gece ordu kamp alanı olarak Acı Göl'ün hemen batı sahilini kullanır (Loud, 2010: 100, 157; Harita 2).

28 Nisan Cumartesi günü Acı Göl'ün batı sahilinden yürüyüşe geçen Haçlı ordusunda atlar ve yük hayvanları için yem ve yiyecek sıkıntısı baş gösterir. Ayrıca Acı Göl'den itibaren sürekli olarak Türkler'in saldırılarına maruz kalırlar. Kaynaklarda 28 Nisan Cumartesi günü ordunun nerede gecelediği ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Fakat haçlı ordusu 28 Nisan Cumartesi ve 29 Nisan Pazar gününü teyakkuz halinde yürüyerek geçirmiştir. Bu günlerde ve devam eden günlerde sıkıntılı bir yolculuk geçiren haçlı ordusunun durumu şöyle aktarılmıştır. "Ertesi gün ve takip eden günlerden itibaren 28 Nisan'dan 18 Mayıs'a kadar geçtiğimiz çağlarda duyulmamış kötülüklerle karşı karşıya kaldık. Türk emirlerin, padişahın ve oğlunun topraklarında, kendilerini dost bilerek, barışçıl yollarla girdiğimizden ve özellikle de onlara üç defa imparator elçileri gönderildiğinden dolayı, çektiğimiz sıkıntı ve tacizlere rağmen umuyorduk. Çünkü son iki yıldır onların elçileri, güvenli transit geçişin ve pazarın sağlanması için talimatlarımıza açık ve en nazik bir yanıt verdiğini bildirmişti. Ancak beklenmedik bir şekilde bu anlaşmaya aykırı olarak, padişah ve oğulları hizmetinde olan, hem Türkler, hem süvari, hem de piyade Türk birlikleri bizi dost olarak değil, düşman olarak gördüler, durmadan saldırılarla taciz ettiler ve oklar ile adamlarımızın yem toplamaları engellendi. Bu umutsuz durumda, bütün adamlarımız silahları olduğu şekilde zırhlarında yürüdü ve düşmana küstahça direndi." (Loud, 2010: 100,101). "Ertesi sabah, çağlar boyunca bilinmeyen her türlü kötülük bizi kuşattı. Türkler, atlı ve yaya ok atarak bizi taciz ettiler ve sürekli saldırdılar." (Loud, 2010: 157).

Haçlı ordusu 29 Nisan Pazar günü içinde de Büyük Menderes'in kaynağına ulaşmış ve kamp alanı olarak da burayı kullanmıştır (Loud, 2010: 170). Strabo Meander (Büyük Menderes)'in kaynağını "Apameia Asia Minor'un Ephesus'dan sonraki ikinci büyük şehridir ve Marsyas nehrinin çıkış yerine yakındır. Marsyas bu şehrin ortasından geçerek varoşlarında devam eder sonra Maeander'e katılır. Maeander'e katılan ikinci bir nehirde Orgas'dır. Orgas düzlük arazide akar ve suyu çamurludur. ...Maeander ise Celaenae adlı bir tepeden doğar burada aynı adlı bir de şehir vardır. ...Ötesinde kamışların büyüdüğü bir göl vardır.

Bu göl hem Marsyas hem de Meanderin kaynağıdır." şeklinde tarif tarif eder. Günümüzde Gölbaşı olarak da bilinen bu yer Çapalı veya Eldere gölü olarak bilinen antik ismi Aulutrene olan gölün doğu sahilini oluşturan alandır. Burası Manuel Comnenos'un Konya seferi dönüşü (1146) kamp alanı olarak kullandığı, yine Miryokefalon Savaşı öncesinde (1175) tahkim ettiği ve Miryokefalon Savaşı dönüşünde bizzat yıktırdığı Sublaiondur (Demirkent, 2001: 49, 52, 253; Işıltan, 1995: 122,133).

29 Nisan Pazar günü gece Haçlı ordusunun kamp yaptığı bu yerin coğrafi konumu 38° 4'3.42" kuzey enlem, 30°16'27.45" doğu boylamdır. 27 Nisan Cuma gününü 28 Nisan Cumartesiye bağlayan gece kamp yaptığı yer ile 29 Nisan Pazar gününü 30 Nisan Pazartesiye bağlayan gece kamp yaptığı yer arasındaki coğrafi mesafe 58 kilometre, yürüyüş yolu mesafesi ise yaklaşık 61,5 kilometredir. Bu mesafe iki günde alınmış olan mesafe olup günlük yürüyüş mesafesi ortalama 30,75 kilometreye tekabül etmektedir (Harita 3).

Harita 3. Haçlı Ordusunun (Barbarossa) 27-29 Nisanda 3 Günlük Yürüyüşü

30 Nisan Pazartesi sabahı Türkler tarafından kamp alanına baskın yapılır. Bu baskın neticesinde kamp yapılan yerde ve kampın yanında bulunan dağ yamaçlarında çatışmalar yaşanır. Kamp baskını öncesinde ve baskın anında meydana gelen olaylar 3 farklı bölümde şöyle anlatılmıştır. "30 Nisan günü sabaha karşı, yukarıda sözü edilen Türkler kampa girdiler ve tükenmeleri yüzünden yürüyemeyen insanları yakalamayı umuyorlardı.

İmparator, dumanın kasıtlı olarak yapılmasını emretti ve göremez oldular. Adamlarımız birdenbire saldırı düzenlendiler ve Türklerden yaklaşık 300'ü kampın kendisi ya da yakınlardaki dik dağda öldürüldü." (Loud, 2010: 101). "Bahsedilen Türkler, halkın orada yorgunluk yüzünden bıraktıkları şeyleri toplamak için terk ettiği kampa girdiklerinde, akıllıca dumanlar yaptırılmaları emredildi ve daha sonra düşman göremez olduğunda ani bir saldırı başlattılar. Neredeyse üç yüzünü öldürdüler" (Loud, 2010: 157). "Sultanın ve oğlunun elçileri biz varken (ulaştığımızda) imparator için büyük armağanlar getirdiler ve bize inançlarını açıkça söyleyerek kesinlikle güvenli ve bir barış sözü verdiler ve açıkça bunu taahhüt ettiler. Bununla birlikte, bizi öldürmek için hazırlanmış büyük bir Türk gücü keşfettik. Ancak Tanrı'nın yardımıyla ve rehberliğinde ve Kutsal Yolun bayrağı altında, Rahipler Günü'nün ilk günlerinden olan ertesi gün şafak vakti onları kılıçtan geçirdik ve birçoğunu öldürdük" (Loud, 2010: 170).

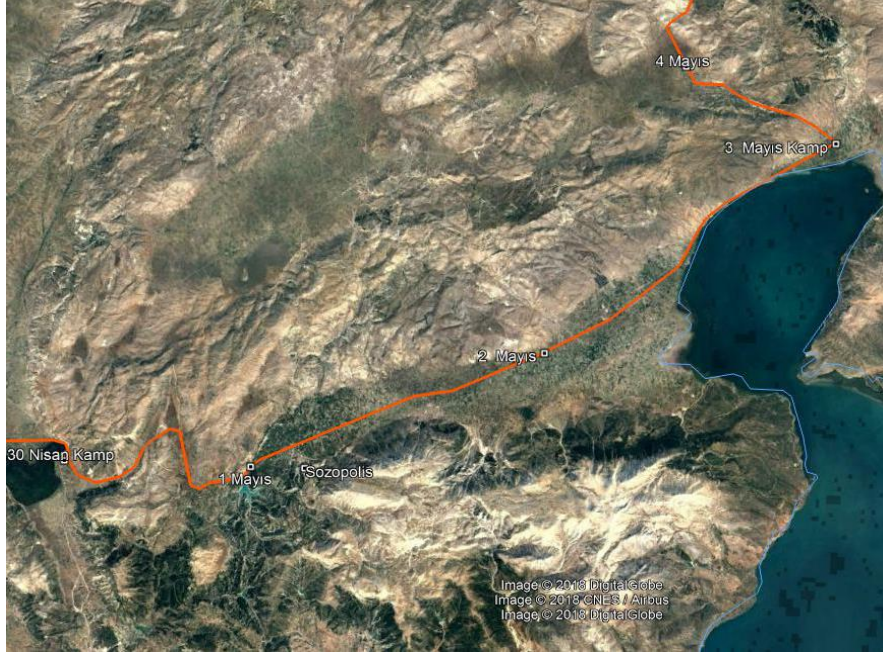
Sabah erken saatlerde Türklerle yaşanan çatışmaların akabinde Haçlı ordusu Uluborlu'ya doğru yürüyüşünü sürdürür. Dağların aşırı dar geçitlerinden geçerler. Uluborlu'ya giden bu yol Çapalı üzerinden Aygündüz Yaylası ve Kalkancı Ovasından geçerek şu anki Keçiborlu-Uluborlu yoluna dâhil olan yol olmalıdır. Türkler bu yol üzerinde Haçlı ordusunu devamlı gözetim altında tutarak takip ederler. Müsait buldukları yerlerde Haçlılara saldırırlar. Muhtemelen Kalkancı Ovasında bir çatışma olur. Burada Türklerden ölenler olur (Loud, 2010: 101, 157, 170). Araştırmalarımız neticesinde coğrafi konumu 38° 4'54.82" kuzey enlem, 30°21'54.37" doğu boylam olan yerde, haritalarda Şehitler Mezarlığı olarak gösterilen eski bir mezarlık bulunmaktadır. Bu mezarlık o dönemlerden kalma bir mezarlık mıdır bilinmez ama araştırılmaya değer olduğu düşünülmektedir. Çünkü mezarlığın civarında yerleşim yeri yoktur.

Kaynaklarda 30 Nisan Pazartesi'yi 1 Mayıs Salı gününe bağlayan gece, 1 Mayıs Salı gündüzü ve 1 Mayıs Salı gününü 2 Mayıs Çarşamba gününe bağlayan gece ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. 2 Mayıs Çarşamba günü yine Türklerle çatışmaların olduğu kaynaktan belirtilir. Haçlı ordusu 2 Mayıs Çarşambayı 3 Mayıs Perşembeye bağlayan gece yolları üzerinde bulunan, Bizans imparatoru Manuel'in Türklere ağır bir şekilde mağlup olduğu geçit öncesinde ve geçite yakın bir yerde kamp kurarlar. Bu durum kaynağımızda şöyle dile getirilmiştir. "2 Mayıs'ta Mesih Çarmıhının zalimleri bir kez daha savaşa başladı, adamlarımız aç

ve ihtiyaçlı olsa da onlardan üç yüz kadarını öldürdü. Hem bu savaşta hem de daha önce olanlarda Swabia Dükü, Meranya Dükü, tek bir gün içinde on yedi adam öldüren Kyburg Kontu, Berg'in savunucusu olan Öettingen ve Frederick Kontu, kararlılık ve cesaretleri ile öne çıktılar. Bu tehlikeli durumda Bohemler de ortak düşmana karşı her zamanki cesaretlerini gösterdiler. Bohemlerden altısı hizmetkârlarının kıyafetlerini zırhlarının üzerine giydi ve sanki yem toplamak için dışarı çıktı. Altı Türk bunlara saldırdı. Bohemler ilk başlarda korkmuş gibi davrandılar, aniden kılıçlarını çıkardılar ve saldırganlarına karşı cesaret edip altı kişiyi öldürdüler ve atlarını neşeyle kampa geri sürdüler. Dahası, yaya adamlarımızdan biri vardı, bütün yiyeceklerini yemişti ve yaşamını sürdürebilmesi için ona kalan tek bir somun ekmeği idi. Türklerden biri aniden oklar attı, bunlardan biri o ekmeği torbasından içeri girip ekmeğini deldi ve hafifçe yaralandı. Bununla birlikte, hemen ayağını kaldırdı, başını eğdi ve düşmana kalpten vuran iyi yönlendirilmiş bir ok attı. Türk yeryüzünde ve ilahi ihtimamla öldü, ya da öyle söylendi ki, adamımız dokuz ekmeği buldu ve önümüzdeki on gün boyunca kendisine rasyonel olarak verildi. Yükseliş Günü olan 3 Mayıs'ta, otuz binden fazla Türk bizim yolumuz üzerindeki çok dar bir geçiti topluca doldurdu. Burası, Yunanlıların (Bizans) İmparatoru Manuelin büyük bir orduyla yenildiği yeri ve Türkler bizi de aynı şekilde yok etmeyi amaçlıyorlardı (Loud, 2010: 101-102). "2 Mayıs'ta Mesih'in Haçı düşmanlarından üç yüz kişiyi öldürdüler, ancak adamlarımız büyük bir acı çekiyordu. 3 Mayıs'ta otuz binden fazla Türk adamlarımızın geçeceği çok dar geçitte toplanmıştı. Bu, Yunan (Bizans) imparatoru Manuel'in yenildiği ve güçlü ordusunun imha edildiği yeri. Niyetleri adamlarımızı aynı şekilde öldürmekti." (Loud, 2010: 157). "İmparator Manuel'in alışlagelmiş biçimde seyahat ettiği kraliyet yolundan sola dönmek zorunda kaldık. Çünkü bu yol verimsiz bir bölgeden geçiyordu ve Konya'ya giden uzunca bir güzergâhtı." (Loud, 2010: 170). Muhtemelen Haçlı ordusunun kamp yaptığı bu yer imparator Manuel'in Miryokefalon yenilgisi öncesi en son kamp yaptığı metruk Miryokefalon kalesinin bulunduğu yer olmalıdır (Harita 4).

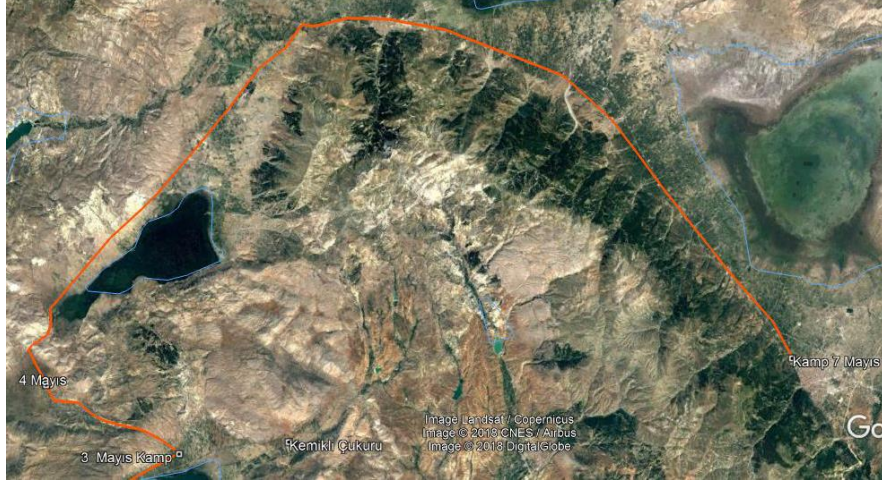
Bu durum Miryokefalon Savaşı'nın anlatıldığı kaynakta Niketas tarafından benzer şekilde anlatılmaktadır. "Sultan yinede durmadı ve yeniden anlaşma teklif etti. İmparator ona cevabını bizzat Konyada bildireceğini belirtti. Bunun üzerine Sultan bir anlaşmaya varılamayacağını anlayarak Bizans ordusunun Myriokephalon'dan hareket ettikten sonra geçmesi gereken ve Tzibritze geçidi adını taşıyan yolun darlaştığı yeri işgal etti." (İşıltan, 1995: 124).

Harita 4. Haçlı Ordusunun (Barbarossa) 30 Nisan - 2 Mayıs'da 3 Günlük Yürüyüşü

3 Mayıs Perşembe sabahı Manuel'in ağır bir yenilgiye uğradığı dar geçidin Türkler tarafından işgal edildiğini öğrenen Frederick Barbarossa ve ordusu takip etmesi gereken yoldan sola saparak esir edilmiş olan bir Türk'ün rehberliğinde yüksek dağlardaki geçit ve patikaları aşarak düz bir alana inerler. Dağ geçitlerinde yine Türklerin saldırısına uğrarlar. Bu iniş esnasında dağların sarp olması nedeniyle çok sayıda atı ve yük hayvanını yükleriyle beraber kaybederler. Hem dağ yaylalarında hem de indikleri yerde hayvan sürüleri bulurlar. İndikleri alanda birçok Türk'ü eş ve çocuklarıyla katlederler (Loud, 2010: 102, 103, 158). 4-5-6 Mayıs günlerini de yine Türklerin saldırıları ve tehdidi altında geçiren Haçlı ordusu 7 Mayıs Pazartesi günü Akşehir yakınlarında bir yerde kamp kurar (Loud, 2010: 104; Harita 5.)

Harita 5. Haçlı Ordusunun (Barbarossa) 3 - 7 Mayıs'da 5 Günlük Yürüyüşü

Verilen bu bilgiler ışığında bizim için önemi olan 2 Mayıs Çarşambayı 3 Mayıs Perşembeye bağlayan gece Haçlı ordusunun kamp yaptığı yer ile sola saparak dağlar üzerinden geçilen bel ve indikleri düz ovalık alanın neresi olabileceğini bulmaktır. Şimdi biz bu yerleri belirlemeye çalışalım. Dinar'dan Konya'ya giden iki ana yol güzergâhi bulunmaktadır. Bu güzergâhlar; aşağı yukarı batı-doğu istikametinde uzanan ve birbirinin devamı olan Kılıçtakan (Koru) - Karakuş ve Sultan dağları silsilesinin güneyinden Uluborlu-Yalvaç ve Şarkikaraağaç saiki ile diğeri de kuzeyinden Tatarlı - Karaadilli - Çay ve Akşehir saiki ile giden güzergâhlardır. Haçlı ordusu 30 Nisan Pazartesi günü sabahı kamp yaptığı Eldere'den Uluborlu'ya doğru hareket edip üç gün yol aldığına göre önce güney yolunu kullanmıştır. Sonrasında da sola dönerek dağ geçitlerini aştığına göre kuzey yoluna geçmiş ve Akşehir güzergâhını kullanarak dört gün yol aldıktan sonra Akşehir kenarına ulaşmıştır. Haçlı ordusunun aşmış olduğu dağ yolu belirtilen dağ silsilesi üzerinde olmalıdır. Koru-Karakuş-Sultan dağları silsilesi üzerinde verilen güzergâhlar içerisinde kalan, geçişe müsait dört bel bulunmaktadır (Harita 6).

Bu bellerden ilki Koru Dağı ile Karakuş Dağları'nın geçiş yeri olan ve 1695 metre yüksekliğindeki Tatarlı Beli'dir. Bu bel Ulubey ile Tatarlı'yı birbirine bağlar. Bu belin ortalama eğimi Ulubey tarafında % 13, Tatarlı tarafında ise % 7 olup yol mesafesi yaklaşık 20 kilometredir. 29-30 Nisan gecesi kamp yapılan Eldere ile Ulubey arasındaki yol mesafesi takribi 32 kilometre, 7 Mayıs kamp alanı Akşehir ile Tatarlı arası yol mesafesi ise

takribi 101 kilometre olup Tatarlı tarafında da geniş bir ova olan Çölovası bulunmaktadır.

İkinci bel Bozdurmuş beli olup Karakuş dağlarının doğu ucuna yakın bir bölümdedir. Belin rakımı 1440 metredir. Belin güney tarafı daha yayvan olup % 6 eğimli, kuzey tarafı daha diktir ve % 13 ortalama eğime sahiptir. Belin uzunluğu yaklaşık 20 kilometre, 29-30 Nisan gecesi kamp alanı Eldere ile belin güney başlangıç noktası arasındaki yol mesafesi takribi 48 kilometre, 7 Mayıs kamp alanı Akşehir ile belin kuzey başlangıç noktası arasındaki yol mesafesi ise takribi 89 kilometredir. Belin kuzey ucunda Karacaören köyü yer almakta olup Oynağan Ovası'nın doğu girintisinde bulunmaktadır. Bozdurmuş beli 15 ve 16. yüzyıllarda Uzunca bel olarak geçmekte olup bel üzerinde bir de derbent bulunmaktadır (Karaca, 2012: 179).

Üçüncü bel 15 ve 16. yüzyıllarda Mermerli beli olarak bilinen geçittir (Arıkan, 1998: 37). Karakuş Dağları üzerinde bulunan bu bel güney yolunu Aşağı Kaşıkara ve Arızlı saikiyle kuzey yoluna bağlar. Belin en yüksek noktası 1420 metredir. Kaşıkara beli olarak da bilinen belin güney eğimi ortalama % 8, Kuzey eğimi ise % 7 olup bel uzunluğu yaklaşık 16 kilometredir. 29-30 Nisan gecesi kamp alanı Eldere'den belin güney başlangıç noktasına olan yol mesafesi takribi 65 kilometre, 7 Mayıs Akşehir kamp alanı ile kuzey başlangıç noktası olan Arızlı arasındaki yol mesafesi ise takribi 85 kilometredir. Arızlı'nın bulunduğu yer Oynağan Ovası'nın doğu ucudur.

Dördüncü bel güney yolunu Sağır ve Karamık saiki ile kuzey yoluna bağlayan bel olup Karlı Bel olarak bilinir. Sultan Dağları üzerinde bulunan belin rakımı 1654 metredir. Güney yamacının ortalama eğimi % 9, kuzey yamacındaki ortalama eğimi ise % 13 olup bel uzunluğu yaklaşık 19 kilometre, güney başlangıç noktasının 29-30 Nisan gecesi kampına olan yol mesafesi takribi 97 kilometre, kuzey başlangıç noktası olan Karamık köyünün Akşehir kampına olan uzaklığı ise takribi 58 kilometredir. Karamık köyünün bulunduğu yerde çok az bir düzlük ve Karamık bataklığı bulunmaktadır.

30 Nisan Pazartesi sabahı Eldere kampından hareket eden Haçlı ordusu 30 Nisan Pazartesi, 1 Mayıs Salı ve 2 Mayıs Çarşamba günleri olmak üzere güney yolu üzerinde 3 günlük yol, 3 Mayıs Perşembe bir günlük dağ yolu, 4 Mayıs Cuma, 5 Mayıs Cumartesi, 6 Mayıs Pazar ve 7 Mayıs

Pazartesi günü olmak üzere kuzey yolu üzerinde 4 günlük yol kat etmiştir. 30 Nisan Pazartesi günü Eldere'den yola çıkan Haçlı ordusu 8 günlük yolculuk sonunda 7 Mayıs Pazartesi günü Akşehir kampına ulaşmıştır. Haçlı ordusunun bu 8 günlük yolculuğu esnasında geçecek olduğu geçide bağlı olarak kat etmesi gereken yürüyüş mesafeleri şu şekildedir:

Harita 6. Kuzey, Güney yolları ve Bu Yolları Birbirine Bağlayan Geçitler

Tatarlı Beli için: 3 günlük güney yolu 32 kilometre, dağ yolu 20 kilometre, 4 günlük kuzey yolu 101 kilometre olmak üzere toplam 153 kilometredir.

Bozdurmuş Beli için: 3 günlük güney yolu 48 kilometre, dağ yolu 20 kilometre, 4 günlük kuzey yolu 89 kilometre olmak üzere 157 kilometredir.

Kaşıkara Beli için: 3 günlük güney yolu 65 kilometre, dağ yolu 16 kilometre, 4 günlük kuzey yolu 85 kilometre olmak üzere toplam 166 kilometredir.

Karlı Beli için: 3 günlük güney yolu 97 kilometre, dağ yolu 19 kilometre, 4 günlük kuzey yolu 58 kilometre olmak üzere toplam 174 kilometredir.

Bu durumda Haçlı ordusunun Eldere ile Akşehir arasındaki yürüyüşü esnasında günlük ortalama aldığı yol 20 (19-22) kilometre civarındadır. Haçlı ordusunun güney yolunda 3 günde alması gereken mesafe 60 kilometre, kuzey yolunda ise 4 günde alması gereken mesafe 80 kilometre civarlarında olması gerekmektedir. Buna en yakın neticeyi veren bel Kaşıkara beli olup aynı zamanda kaynaklarda belirtilen fiziki ve coğrafi şartlara da uygundur. Bu belin güney ayağı olan 2-3 Mayıs gecesi kamp alanı olarak kullanıldığı düşünülen Hoyran Gölü'nün kuzey doğu sahili ile Miryokefalon Savaşı'nın yoğun olarak yaşandığı geçidin darlaştığı yer olan Kemikli Çukuru arasındaki mesafe yaklaşık 8 kilometre olup kamp alanından geçit kolayca görülebilmektedir.

Yukarıda irdelenen kaynaktaki Miryokefalon Savaşı yerinin bize göre bu kadar açık ve net tarif edilmesine rağmen (En azından Dinar - Sozopolis - Konya yol güzergâhı üzerinde, Kılıçtakan - Karakuş - Sultan dağları silsilesinin güney eteklerinde ve Menderes nehrinin kaynağından 3 günlük yol mesafesi olan 60-75 kilometre uzaklıkta aranması gerekir.) hala tartışılır olması Barbarossa'nın yukarıda belirtilen sefer güzergâhının ve tehlikeli geçit ile ilgili yapılan atfın (Burası, Greklerin İmparatoru Manuel'in büyük bir orduyla yenildiği yerdi ve Türkler bizi de aynı şekilde yok etmeyi amaçladılar.) iyi anlaşılabilmesidir. Veya devam eden bölümde değineceğimiz Miryokefalon Savaşı güzergâhı ile ilgili ilk elden bilgi veren Niketas, Kinnemos, ve Manuel'in verdiği bilgilerdeki bazı müphem, çelişkili ve eksik hususlar ile bu bilgilerin hatalı değerlendirilmesinden kaynaklandığını söylemek herhalde yanlış olmayacaktır. Biz Miryokefalon Savaşı güzergâhı ile III. Haçlı seferi güzergâhının Alaşehir ile metruk Miryokefalon kalesi arasındaki bölümünün aynı olduğunu düşünüyoruz. Şimdi bunu yine kaynaklarda geçen ve Rhyndakos (Uluabat) ile savaş öncesi Bizans ordusunun en son kamp yaptığı metruk Myriokephalon istihkâmının bulunduğu yer arasındaki yolculuğu sırasında geçilen ve uğranılan yerleri harita üzerinde işaretleyip bu yerleri birbirine bağlayarak kaba bir güzergâh belirleyeceğiz. Sonra bu yolu yine kaynaklarda geçen ifadeler, o dönemlerde kullanılan yol güzergâhları ile coğrafi ve fiziki şartları da dikkate alarak belirtilen güzergâhın Alaşehir ile Myriokephalon arasını işleyerek kritik edip değerlendirerek kaynaklarda bildirilen Tzipritze'nin neresi olması gerektiğini tespit etmeye çalışacağız.

3.Miryokefalon Savaş Güzergâhi

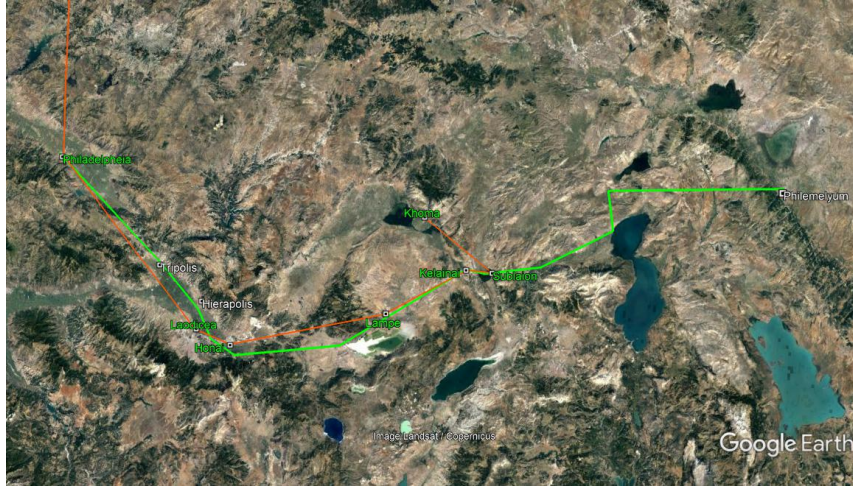
Güzergâhla ilgili Kinnamos şu bilgiyi aktarır "İmparator ilkbahar gelince Anadoluya geçti ve orduyu Rhyndakos da topladı. Burada ordunun toplanması uzadı yaz aylarına kaldı. Böylece imparator Laodiceia ve Meandros nehri çevresindeki bölgelere yolculuk yaptı." (Demirkent, 2001: 214). Niketasın verdiği bilgi ise "İmparator başkentten hareketle Phrygia ve Laodikeia içinden geçip benim doğduğum yer olan eski Kolossai şimdi ki Khonai'e geldi. Khonai'den Lampis üzerinden Kelainai'e yürüdü. Marsyas suyunun karıştığı Meander'in kaynakları buradadır. Bundan sonra İmparator Khoma ve Myriokephalon'a geldi. Burası eski ve terkedilmiş bir kaledir. Sultan, Bizans ordusunun Myriokephalon'dan hareket ettikten sonra geçmesi gereken ve Tzibrizte geçidi adını taşıyan yolun darlaştığı yeri işgal etti. ... İmparator başka bir yoldan dönmek arzusundaydı fakat klavuzlar onu gelmiş olduğu yerden geri götürdüler. Dönüş yolunda İmparator bizzat Sublaion istihkâmını tahrip ettirdi" (İşıltan, 1995: 124).

Şimdi her iki kaynakta verilen bilgiler ışığında güzergâhta adı geçen yerlere göre kaba bir hat belirlemeye çalışalım. Bizans ordusunun hareket yeri Rhyndakos ordugâhıdır. Buranın diğer bir adı da Lapodion'dur ve yeri bellidir (Demirkent, 2001: 35). Lapodion kalesi öreni halen mevcut olup Karacabey Uluabat köyündedir. Buradan hareket eden ordu Laodikeia'ya ulaşmadan önce Phrygia içinden geçtiğine göre Philedelphia önlerinden de geçmesi gerekir. Lapodion ordugâhından büyük Menderes vadisine iki askeri yol inmekte olup bunlardan uzun olanı Balıkesir - Edremit - İzmir - Efes - Menderes vadisinin batı ucundan Laodiceia, daha kısa olanı ise Balıkesir - Akhisar - Alaşehir ve Laodiceia'dır. Bu güzergâhlardan uzun olanı II. Haçlı seferinde Fransa kralı VII. Louis'in başında bulunduğu haçlı ordusu tarafından kısa olan güzergâh ise 1119 ve 1120 yıllarında Bizans İmparatoru İonnes Komnenus ve 1175 yılında Manuel Komnenus'un Menderes vadisine yapmış olduğu seferlerde kullanılmıştır. Altan Haçlı kaynaklarına dayandırarak her iki güzergâhla ilgili bilgiler vermiş ve Louis'in uzun olmasına rağmen güvenlik açısından Efes yolundan gittiğini ayrıntılarıyla aktarmıştır (Altan, 2003: 77-85; Demirkent, 2001: 6, 7, 213; İşıltan, 1995: 8, 9, 122; Karaca ve Karacan, 2014: 164,165).

Kaynaklara göre Philedelphia önlerinden geçen Bizans ordusu Khonai, Lampis, Kelainai, Khoma ve Myriokephalon'a vararak burada kamp kurmuştur. Bir de gelişde adı zikredilmeyen fakat aynı güzergâh üzerinde bulunduğu açıkça belirtilen Sublaion istihkâmı bulunmaktadır. Bu

durumda kaba güzergâhımız Philedelphia (Alaşehir)'den itibaren Laodikeia (Denizli) - Khonai (Honaz) - Lampis (Dazkırı Düzlüğü) - Kelainai (Dinar) - Sublaion - Khoma - Myriokephalon'dur. Şimdi daha öncesinde belirlediğimiz Barbarossa'nın Alaşehir - Dinar arası güzergâhı ile Manuel'in Alaşehir - Dinar güzergâhı karşılaştırıldığında aynı olduğu gözükmektedir (Harita 7).

Harita 7. Myriokephalon Güzergâhı ile III. Haçlı Güzergâhı Karşılaştırma

Zaten Myriokephalon Savaşı'nın güzergâhı ve yeriyle ilgili yazan ve uğraşan yerli ve yabancı araştırmacı, tarihçi ve akademisyenlerin kahir ekseriyeti Celainai (Dinar)'a kadar olan güzergahda hemfikirdirler. Esas kafa karışıklığına neden gidiş güzergâhında Myriokephalon'dan önce zikredilen Khoma ve aynı yolun dönüşünde Myriokephalon sonrası zikredilen Sublaion isimleridir. Kimi araştırmacılar Sublaion'u gözardı edip veya Sublaion ile Khoma aynı yerdir diyerek ve Khoma isminden giderek Homa Gümüşsu olduğuna göre savaş yerini Gümüşsu civarına taşımakta ve Tzibritze adını da Çivrıl ile benzeştirerek bu bölgede bulunan vadi ve geçitleri savaş yeri olarak önermekte ve iddia etmektedirler. Ayrıca İonnes Komnenos'un 1120 Uluborlu ve 1141-42 Uluborlu - Pusgusa -Antalya, Manuel Komnenosun 1146 Akşehir - Konya ve dönüş (Pusgusa - Menderesin kaynağı - Dinar), Barbarossanın Haçlı seferi güzergâhlarından haberdar olan ve iyi analiz edebilen

araştırmacılar ve akademisyenler 12. yüzyılda kullanılan batı askeri yolunun Alaşehir - Denizli - Honaz - Çardak - Dazkırı - Dinar - Uluborlu - Yalvaç - Şarkikaraağaç - Kızılören - Konya güzergâhına işaret etmesinden dolayı Bizans ordusunun Dinar'dan neredeyse geri dönerek Gümüşsu - Işıklı istikametine gitmesini izah etmekte zorlanmaktadır.

Bizim görüşümüze göre de Niketas'ın gidişte Khoma olarak belirttiği dönüşte ise Sublaion olarak zikrettiği isimlerden kastedilen şey aynıdır. Şu kadar farkla ki Khoma'dan kastedilen Sublaion istihkâmının da içinde bulunduğu bölgedir. Büyük bir ihtimal ile 12. yüzyılda ve öncesinde şu anki Gümüşsu'nun bulunduğu yerde Khoma adında bir yerleşim yeri de bulunmuyordu. Khoma adı ilk defa XII. yüzyılda Anna Komnena tarafından Khoma Thenoi ifadeleriyle bir askeri bölgeyi ifade etmek için kullanılmıştır (Ramsay, 1890: 79). Homa Osmanlı döneminde Geyikler ile birlikte bir kaza bölgesidir. Homa kaza bölgesinin merkezi Osmanlı dönemi boyunca Homa adıyla kaydedilen şimdiki Gümüşsu beldesinin bulunduğu yerdir (Küpeli, 2000: 17,40). Muhtemeldir ki Khoma bölgesinin Türklerin eline geçmesinden sonra Türklerin yeniden oluşturduğu yerleşim yerleri arasında nüfus ve diğer başat özellikleri dolayısıyla şimdiki Gümüşsu'nun konumlandığı yerleşim birimi bölgenin de adı olan Homa adını almış ve bu isim ile bilinir ve kaydedilir olmuştur. Hatta bu nedenle bazı araştırmacı ve akademisyenler Sublaion istihkâmının konumunu Gümüşsu'nun bulunduğu yere veya yakınlarına konumlandırarak Myrikefalon Savaşı yerinin Gümüşsu civarında olduğu tezini güçlendirmeye çalışmışlardır.

Kaynaklarda Silbium, Sybleum, Sibia, Syblas olarak geçen ve Işıltan (Niketas Historia) ile Demirkent'in (Kinnemos Historia) tercümelerinde Sublaion olarak aktardıkları ve bizim de Sublaion olarak yazmayı tercih ettiğimiz yerin konumu Homa bölgesi içinde fakat Gümüşsu yerleşkesinden tamamen farklı konumdadır. Tarihi kaynaklarda Sublaion'un yeri ve konumuyla ilgili olarak Cramer'in bidirimiyle "Ptolemy ve Pliny bu yeri küçük bir kasaba olarak verir ve Silbium olarak isimlendirirler. Konumunu da Apamea ve Celenea'nın doğusunda, Meander'in kaynağının ötesinde olduğunu bildirirler. Bizans yazarları burayı Sybleum, Sibia ve Syblas olarak isimlendirirler. Herocles ve Kilise kayıtlarında burasının bir piskoposunun olduğu zikredilir. Nicetas buranın Manuel tarafından restore edildiğini ve güçlendirildiğini sonrasında da yıkıldığını bildirir. Kinnemos ise burayı Syblas olarak isimlendirir ve konumunu da Meander'in ilk kaynağının yanında olduğunu yazar" denilmektedir (Cramer, 1832: 53). Kinnemos eserinde Meanderin ilk kaynağının yeriyle ilgili de ilave olarak bize çok önemli bir

bilgi aktarır. Bu bilgi de Meanderin ilk kaynağının çıktığı yerde kayalardan ve dağ eteklerinden çok miktarda su çevreye yayılır, önce bir gölde biriktikten sonra derin bir kanal açarak ilerler ve buradan itibaren bir nehir olur. Burası aynı zamanda ordugâh kurmak için uygun bir yerdir (Demirkent, 2001: 49,50).

Bölgeyi bilenler en azından birazcık ilgisi olanlar tarifi yapılan Menderes'in ilk doğuş yerinin Çapalı ve Eldere Gölü olarak bilinen gölün kuzey doğusunda bulunan Subaşı olarak da söylenen Eldere olduğunu anlarlar. İşte Sublaion istihkâmı da buranın hemen yakınlarında olmalıdır. Eldere aynı zamanda biraz önce verdiğimiz Alaşehir'den gelen ve Uluborlu istikamatinde devam eden askeri yol üzerindedir. Niketas'ın Khoma olarak verdiği yer Sublaion istihkâmıdır. Burası aynı zamanda Barbarossa'nın 29 Nisan 1190 gecesi kamp yaptığı yerdir. Muhtemelen Manuel de 1146 yılında Konya dönüşünde kamp alanı olarak kullandığı bu yerde 30 yıl sonra yine gecelemiş ve kamp yapmış olabilir.

Myrikefalon Savaşı güzergâhının Sublaion (Eldere) sonrası ile ilgili Niketas'ın verdiği bilgi sınırlıdır. Sadece son olarak Bizans Ordusunun Myriokephalon'a gelip konakladığını Kılıç Arslan'ın Manuel'e elçi göndererek anlaşma teklif ettiğini, Manuel'in de barış teklifini reddettiğini, bunun üzerine Kılıç Arslan'ın Bizans ordusunun Myriokephalon'dan hareket ettikten sonra geçmesi gereken ve Tzibritze geçidi adını taşıyan yolun darlaştığı yeri işgal ettiğini belirtir (Işıltan, 1995: 123,124). Verilen bu bilgi tek başına bize Eldere'den sonraki güzergâhı ve son konaklanan yer olan metruk Myrikefalon ve Tzibritze geçidinin yerini tesbit etmemizde yetersiz kalmaktadır. Bu durumda bize yardımcı olacak ilave bilgiler gerekmektedir. Bu bilgilerin ikisi Kinnemos, biri de Ansberg'den gelmektedir. Kinnemos'un verdiği bilgiler Ionnes Komnenus'un 1142 yılı Uluborlu-Pusguse (Hoyran) gölü seferi ile Manuel'in 1146 yılı Akşehir - Konya seferinin dönüş güzergâhıdır (Demirkent, 2001: 19, 20, 35-52; Karaca ve Karacan, 2014: 155-161). Ansbergin verdiği bilgi ise Eldere'den itibaren Uluborlu - Konya yolu üzerinde 3 günlük yol mesafesidir. Bütün bu bilgiler ışığında metruk Myriokephalon'un yeri Hoyran Gölü'nün kuzeyinde Taşevi ile Aşağı Kaşıkara arasında, savaşın en yoğun yaşandığı yer ise Tzibritze geçidinde Gökçeali ile Kumdanlı arasında bulunan Kemikli Çukuru mevkiindedir (Harita 8).

Sonuç olarak III. Haçlı seferi güzergâhi ile Miryokefalon Seferi güzergâhlarına dayanarak Türk tarihinde önemli bir yeri olan Miryokefalon Savaşı'nın yerini tespit etmeye çalıştık. Yeri olduğunu belirttiğimiz Kemikli Çukur'da öncelikle radarla bir görüntü alınarak, buna göre bir sondaj çalışması ve arkeolojik kazı yapılırsa belki bazı ihtilaflar tamamen ortadan kalkacak ve yer kesinleşecektir. Ayrıca Taşevi ile Aşağı Kaşıkara arasında tapu kayıtlarında Örenler, Kale civarı, Küçük kale olarak belirtilen mevkide aynı çalışma yapılırsa belki Miryokefalon Kalesi veya kalıntılarına rastlamak mümkün olacaktır. Bu çalışmaların yapılabilmesi için ise büyük proje ve desteğe ihtiyaç vardır. Netice itibarıyla biz bu çalışmamızla Türk Tarihine ve bölge tarihine mühim bir katkı yapmayı amaçladık.

Harita 8. Myrikephalon Güzergâhının Sublaion - Myrikephalon - Tzibritze Bölümü

KAYNAKÇA

Altan, E., (2003), *İkinci Haçlı Seferi*, Ankara: TTK.

Ansberg, (2010), *The Crusade of Frederick Barbarossa The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*: Translated by G.A. Loud, Ashgate.

Arıkan, Z., (1998), *XV ve XVI. Yüzyıllarda Hamid Sancağı*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Cramer, J. A., (1832) *A Geographical and Historical Description of Asia Minor, c.1-2*, Londra: Oxford.

Ertuğrul, Ö., (1993), "Çardak Han Maddesi", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, c.8, 225.

Karaca, B., (2012), *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Uluborlu Kazası*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

Karaca, B. ve Karacan, K., (2014), "Bölgenin Tarihi Coğrafyası İle İlgili Bazı Mülahazalar ve Miryokefalon", *SDÜ, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta Bölgesinin Tarihi Coğrafyası ve Myriokephalon Savaşı Sempozyumu Özel Sayısı*, Isparta: 149-171.

Khoniates, N., (1995), *Niketas Khoniates Historia*, Çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK.

Kinnamos, I., (2001), *Ioannes Kinnamosun Historiası*, Yay. Haz. Işın Demirkent, Ankara: TTK.

Küpelı, Ö., (2000), *Tahrir Defterlerine Göre XV-XVI. Yüzyıllarda Homa Kazası*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

Ramsay, W. M., (1890), *The Historical Geography of Asia Minor*, London: Printed By William Clowes and Sons.

Ramsay, W.M., (1906), *Studies in the History and Art of the Eastern Roman Provinces*, Aberdeen University.

Strabo, (1961), *The Geography of Strabo*, English Translation by Horace Leonard Jones, London: William Heinaman Ltd Campridge, Massachusetts Harvard University Press, Volume 5.

Talbert, Richard J.A., (2000), *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton University Pres.